

قابلیت جذب و پالایش سرب، روی و کادمیوم از خاک معدنی ایرانکوه توسط چندین گیاه انباشتگر

سمانه نصوحی و سید مجید قادریان*

گروه زیست شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه اصفهان

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۸/۰۷، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۰۹/۰۲)

چکیده:

فلزات سنگین به طور عمده در خاک‌ها وجود دارند ولی روند صنعتی شدن و گسترش شهرها باعث پراکنده شدن این فلزات در بیوسفر شده است. یکی از روش‌های موثر پاکسازی مکان‌های آلوده به فلزات سنگین تکنولوژی گیاه‌پالایی است. در این تحقیق با کشت گیاهان کیسه چوپان، ذرت، آفتابگردان، منداب، کلزا، تاج ریزی، چلیپای زرد و قدومه بر روی خاک معدنی ایرانکوه قابلیت استقرار، جذب و پالایش فلزات سنگین بررسی شد. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که گیاه تاج ریزی دارای قابلیت بسیار بالایی برای تجمع روی و سرب بر روی این خاک است (به ترتیب ۱۷۱۶/۸ و ۷۲۴ میلی‌گرم در کیلوگرم وزن خشک). کیسه چوپان در جذب کادمیوم نسبت به بقیه گونه‌ها موفق‌تر عمل کرده است (۳۵/۳ میلی‌گرم در کیلوگرم). منداب و کلزا نیز به دلیل رشد رویشی مناسب، ایجاد بیوماس بالا و تجمع بالای روی، سرب و کادمیوم از جمله گونه‌های مناسب جهت گیاه‌پالایی در این خاک محسوب می‌شوند. دو گونه آفتابگردان و ذرت در جذب و تجمع دادن فلزات سنگین نسبت به بقیه گونه‌ها موفقیت کمتری داشتند به همین دلیل جهت گیاه‌پالایی خاک معدنی ایرانکوه مناسب به نظر نمی‌رسند.

کلمات کلیدی: آلودگی خاک، فلزات سنگین، گیاهان انباشتگر، گیاه‌پالایی.

مقدمه:

چندین روش برای زدایش خاک‌های آلوده به فلزات سنگین وجود دارد که از جمله آن می‌توان به شستن خاک، کاهش حلالیت فلزات در خاک و جایگزین کردن خاک‌های غیر آلوده به جای خاک‌های آلوده اشاره کرد ولی اغلب این روش‌ها پر هزینه بوده و در برخی موارد باعث آسیب‌های زیست محیطی می‌شوند (Verbruggen *et al.*, 2009). گیاه‌پالایی از اوایل دهه ۱۹۸۰ به‌عنوان یک تکنولوژی مهم برای زدایش خاک‌های آلوده مطرح شد. یکی از مهمترین جنبه‌های این تکنولوژی، استخراج گیاهی (Phytoextraction) است که از گیاهان بیش انباشتگر برای زدایش فلزات سنگین از مکان‌های آلوده استفاده می‌شود. واژه بیش‌انباشتگر برای اولین بار توسط Brooks و همکارانش

با افزایش فعالیت‌های صنعتی در قرن بیستم به خصوص در کشورهای در حال توسعه آلودگی‌های زیست محیطی نیز افزایش یافته است (Garbisu and Alkorta, 2001). از جمله عوامل آلوده کننده خاک به فلزات سنگین می‌توان به فعالیت‌های کشاورزی (استفاده از کود و بقایای گیاهان) و همچنین فعالیت‌های صنعتی (معادن و صنایع ذوب فلزات) اشاره کرد (Schwartz *et al.*, 1999). آلودگی خاک به فلزات سنگین نه تنها بر روی کیفیت محصولات کشاورزی اثر می‌گذارد بلکه ممکن است به اتمسفر و آب‌های سطحی نیز راه پیدا کند و در نهایت باعث به خطر افتادن سلامت انسان شوند (Chen *et al.*, 2000).

*نویسنده مسؤول، نشانی پست الکترونیکی: ghaderian@sci.ui.ac.ir

(۱۹۷۷) استفاده شد که به گیاهانی اشاره دارد که قادرند بیش از ۱۰۰۰ میکروگرم در گرم عناصری نظیر سرب، نیکل، کروم، کبالت و مس در وزن خشک (DW) ذخیره کنند. گیاهان بیش انباشتگر فلزات سنگین را صد برابر بیش تر از گیاهان معمولی جذب می کنند (Li et al., 2003). تا کنون بیش از ۴۰۰ نوع گیاه بیش انباشتگر شناسایی شده (Shuhe et al., 2005) که از جمله خصوصیات مهم آنها قدرت تحمل بالا، سرعت جذب زیاد و انتقال فلزات از ریشه به ساقه است (Verbruggen et al., 2009). با این حال گیاهان بیش انباشتگر بسیار آهسته رشد کرده بیوماس کمی تولید می کنند و پراکندگی کمی در سرتاسر جهان دارند. اخیراً در گیاه پالایی توجه زیادی به گیاهان انباشتگری که تولید بیوماس زیاد، رشد سریعی داشته و متحمل به فلزات باشند شده است (luo et al., 2005). در این پژوهش قابلیت رشد رویشی و جذب فلزات سرب و روی از خاک معدنی ایرانکوه اصفهان توسط چندین گیاه مقاوم و انباشتگر فلزی در شرایط آزمایشگاهی مورد بررسی قرار گرفته است. گیاهان مورد پژوهش از خانواده شب بو (*Brassicaceae*) شامل پنج گونه کیسه چوپان (*Thlaspi caerulescens*)، چلیپای زرد (*Matthiola Chenopodiifolia*)، منداب (*Eruca sativa*)، کلزا (*Brassica napus*) و قدومه (*Alyssum bracteatum*) بودند. گیاه کیسه چوپان بومی اروپا بوده و قابلیت رشد بر روی خاک های غنی از فلزات سنگین از جمله روی، سرب، کادمیوم و مس را دارا می باشد هم چنین توانایی بالایی در جذب این فلزات دارد (Shuhe et al., 2005, Verbruggen, et al., 2009). چلیپای زرد دارای پتانسیل قابل ملاحظه ای برای تجمع سرب و روی در برگ های خود است (قادریان و جمالی حاجیانی، ۱۳۸۹). در پژوهشی که در شرایط آزمایشگاهی انجام گردید توانایی نسبتاً بالای این گیاه در جذب و تجمع کادمیوم مشاهده شد (قادریان و جمالی حاجیانی، ۱۳۸۹). منداب جزء گونه های متحمل محسوب می شود و دارای قابلیت تجمع سرب و کادمیوم از خاک های آلوده است (Amal, 2001). کلزا قابلیت تجمع کادمیوم و روی را دارا می باشد و این فلزات را به قسمت های هوایی خود منتقل می کند (Rossi et al., 2002). قدومه جزء گونه های بیش انباشتگر نیکل محسوب می شود.

نسبت بالایی از گونه های این جنس از نظر اکولوژیکی بومی و محدود به خاک های سرپتین می باشد (Brooks et al., 1979). هم چنین از خانواده سیب زمینی (*Solanaceae*) گیاه تاج ریزی (*Solanum nigrum*) انتخاب گردید که این گونه گیاهی اغلب در مناطق آلوده به فلزات یافت می شود و اخیراً به عنوان انباشتگر فلز کادمیوم معرفی شده است (Peng et al., 2009). این گیاه قادر به جذب روی، سرب و مس نیز می باشد. از خانواده کاسنی (*Asteraceae*) گیاه آفتابگردان (*Helianthus annuus*) انتخاب گردید که قابلیت ایجاد بیوماس زیاد را دارا می باشد (Meers et al., 2005) و در خاک های آلوده به فلزات سنگین دارای تحمل بالا است (Madejon et al., 2003; Murillo et al., 1999). از خانواده گندمیان (*Poaceae*) ذرت (*Zea mays*) انتخاب گردید که این گونه قابلیت ایجاد بیوماس زیاد را دارد (luo et al., 2005). هدف از پژوهش حاضر بررسی مقاومت، قابلیت جذب و تجمع عناصر روی، سرب و کادمیوم توسط گونه های گیاهی کیسه چوپان، ذرت، آفتابگردان، منداب، کلزا، تاج ریزی و چلیپای زرد بر روی خاک معدنی ایرانکوه می باشد.

مواد و روش ها:

جمع آوری نمونه خاک از اطراف معدن سرب و روی ایرانکوه: معدن و کارخانه سرب و روی ایرانکوه به عنوان سومین معدن بزرگ سرب و روی ایران در منطقه ایرانکوه در امتداد رشته کوه ایرانکوه در فاصله ۲۰ کیلومتری جنوب غربی اصفهان در محدوده طول های جغرافیایی ۵۴° ۵۱' تا ۳۱° ۵۱' و در عرض های ۳۷° ۳۲' تا ۲۸° ۳۲' قرار دارد. این محدوده به طور کلی طولی معادل ۲۵ کیلومتر و عرضی معادل ۳ کیلومتر را در بر می گیرد. مرتفع ترین منطقه آن حدود ۲۷۵۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. متوسط بارندگی سالیانه در این منطقه ۲۵۰ میلی متر است. حداکثر درجه حرارت در تابستان ۴۰ درجه سانتی گراد و حداقل درجه حرارت در زمستان ۱۰- درجه سانتی گراد می باشد. در هر دو یال شمالی و جنوبی این رشته کوه، کانی سازی ماده معدنی دیده می شود. عمر معدن با توجه به

(شب/روز) و شدت نور ۲۰۰ میکرومول فوتون بر متر مربع بر ثانیه انجام شد.

اندازه‌گیری مقدار فلزات سنگین در نمونه‌های گیاهی: برای اندازه‌گیری مقدار فلزات سنگین (روی، سرب و کادمیوم) موجود در گیاه ابتدا بخش هوایی در فاصله یک سانتی متری از سطح خاک جداسازی و با آب مقطر سه بار شستشو داده شد. سپس نمونه‌های گیاهی در داخل پاکت‌های کاغذی قرار گرفت و به مدت ۴۸ ساعت در دمای ۷۰ درجه سانتی‌گراد در آون خشک گردید. در ادامه حدود ۰/۱ گرم از بخش‌های هوایی هر نمونه توزین گردید و به کوره الکتریکی با دمای ۵۰۰ درجه سانتی‌گراد به مدت ۶ ساعت منتقل گردید. پس از آن ۱۰ سی سی HNO_3 به هر نمونه اضافه گردید و پس از آن نمونه‌ها با قیف شیشه‌ای و کاغذ صافی واتمن ۹ سانتی متری (واتمن، شماره ۳۹) صاف گردید (Reeves et al., 1999). عناصر مورد نظر توسط دستگاه طیف سنج جذب اتمی (مدل Shimadzu AA 6200) مورد آنالیز قرار گرفت.

آنالیز آماری داده‌ها: در این پژوهش طرح به کار رفته کاملاً تصادفی در سه تکرار بوده و آنالیز داده‌ها از طریق نرم افزار SPSS 16.0 و مقایسه میانگین‌ها به روش Duncan با ضریب معنی‌داری $p \leq 0/05$ انجام شد.

نتایج:

مقدار فلزات سنگین و pH خاک ایرانکوه: مقدار فلزات سنگین روی، سرب و کادمیوم در خاک مورد مطالعه به ترتیب ۴۳۰۷، ۱۶۴۹ و ۳۸ میلی‌گرم در کیلوگرم خاک اندازه‌گیری شد. pH خاک کمی قلیایی و برابر با ۷/۵ می‌باشد (جدول ۱).

میانگین وزن خشک نمونه‌های گیاهی رشد کرده بر روی آن: بیشترین میانگین وزن خشک مربوط به آفتابگردان به مقدار ۴۰۰ میلی‌گرم در گیاه و کمترین آن مربوط به چلیپای زرد به مقدار ۴ میلی‌گرم در گیاه است. ذرت، کیسه چوپان، تاج ریزی، منداب، کلزا و قدومه به ترتیب دارای میانگین وزن خشک ۲۰، ۱۰، ۱۶، ۱۷، ۴۰ و ۵ میلی‌گرم در گیاه هستند (جدول ۲).

بیشترین مقدار تجمع روی مربوط به تاج ریزی به مقدار

مطالعات اولیه حدود ۵۳ سال تخمین زده شده‌است که به نظر می‌رسد با اکتشاف ذخایر سولفور این رقم افزایش یابد. مقداری نمونه خاک از اطراف این معدن از سطح تا عمق ۲۰ سانتی‌متری جمع‌آوری و به آزمایشگاه جهت کشت گونه‌های گیاهی منتقل گردید.

اندازه‌گیری pH خاک: جهت اندازه‌گیری pH مقدار ۱۰ گرم از نمونه مورد نظر با غربال ۲ میلی‌متری غربال گردید. سپس با ۳۰ میلی‌لیتر آب مقطر به خوبی مخلوط گردید و پس از گذشت ۳۰ دقیقه pH محلول رویی با استفاده از pH اندازه‌گیری شد.

اندازه‌گیری مقدار عناصر در حالت کل خاک: ابتدا نمونه خاک با غربال ۲ میلی‌متری غربال گردید و حدود ۵ گرم از هر نمونه در هاون چینی به خوبی سائیده شد و در دمای ۷۰ درجه سانتی‌گراد به مدت ۵ ساعت در آون خشک گردید. سپس ۵۰۰ میلی‌گرم از خاک حاصل را در داخل لوله آزمایش ریخته و به هر لوله ۱۰ میلی‌لیتر اسید کلریدریک ۳۷٪ و اسید نیتریک ۶۵٪ به نسبت ۳ به ۱ اضافه شد. لوله‌ها به مدت ۱۲ ساعت در زیر هود قرار داده شدند. بعد از آن به مدت یک ساعت در حمام شنی در دمای ۱۰۰ درجه سانتی‌گراد قرار داده شد تا خاک به خوبی تجزیه شود. محلول حاصل در بالن ژوژه ۵۰ میلی‌متری توسط قیف شیشه‌ای و کاغذ صافی ۹ سانتی متری صاف گردید و با آب مقطر دو بار تقطیر به حجم رسید (Baker et al., 1994). سپس نمونه‌ها با دستگاه طیف سنج جذب اتمی (مدل Shimadzu AA 6200) برای عناصر روی، سرب، کروم، کادمیوم، نیکل و کبالت مورد آنالیز قرار گرفت.

کشت گونه‌های گیاهی: گلدان‌های مجزای ۹ سانتی متری با خاک معدنی ایرانکوه پر گردید و هر یک از گونه‌های گیاهی کیسه چوپان، ذرت، آفتابگردان، منداب، کلزا، تاج ریزی و چلیپای زرد را در آنها کشت داده و برای هر گونه ۳ تکرار آماده شد. گیاهان به مدت چهل روز و افزودن آب مقطر با فاصله چهار روز یکبار در گلدان‌های ذکر شده رشد داده شدند. کشت گونه‌های مورد نظر در اتاق کشت با تناوب نوری (۱۶ ساعت نور)، دمای متناوب ۲۵/۱۸ درجه سانتی‌گراد

جدول ۱- مقدار فلزات سنگین (میکروگرم در گرم) و pH نمونه خاک. مقادیر شامل میانگین سه تکرار \pm انحراف معیار است.

pH	Cd	Pb	Zn
۷/۵	۳۸±۱۰/۶	۱۶۴۹±۲۰۰	۴۳۰۷±۱۶۳

جدول ۲- وزن خشک نمونه‌های گیاهی رشد کرده بر روی نمونه خاک ایرانکوه به مدت ۴۰ روز (میلی‌گرم در گیاه).

وزن گیاه (mg plant ⁻¹)	ذرت	آفتابگردان	کیسه چوپان	تاج ریزی	منداب	کلزا	چلیپای زرد	قدومه
	۲۰±۸	۴۰۰±۲۰	۱۰±۳/۳	۱۶±۶/۶	۱۷±۲/۲	۴۰±۴/۴	۴±۰/۱	۵±۱

طی استخراج آزاد می‌شوند در خاک‌های اطراف این معدن بالا رود. با اندازه‌گیری روی، سرب و کادمیوم مشخص شد که مقدار این فلزات در خاک خیلی بیشتر از حد مجاز است. مقدار مجاز فلزات سنگین روی، سرب و کادمیوم در خاک به ترتیب ۱۰-۳۰۰، ۲-۲۰۰ و ۳ میکروگرم در گرم است (Nagajyoti et al., 2010). از بین هشت گونه گیاهی کشت شده بر روی نمونه‌های این خاک مشخص شد تاج ریزی دارای قابلیت بسیار بالا برای تجمع روی و سرب بر روی این خاک است. در گیاهان جمع آوری شده از مناطق آلوده به روی و سرب در چین، غلظت روی در تاج ریزی بین ۲۵۰ تا ۱۵۷۷۰ میلی‌گرم در کیلوگرم و غلظت سرب بین ۱۸/۱ تا ۳۸۲ میلی‌گرم در کیلوگرم برآورد شده‌است که پتانسیل بالای این گونه را در جذب این دو فلز نشان می‌دهد (Peng et al., 2009). گیاه کیسه چوپان که به عنوان یک گونه بیش انباشتگر روی و کادمیوم شناخته شده‌است در جذب کادمیوم نسبت به بقیه گونه‌ها موفق‌تر عمل کرده‌است و در جذب روی و سرب در رتبه دوم قرار دارد. این گیاه در مناطق آلوده به فلزات سنگین در اسلونی مقدار ۱۴۵۹۰ میلی‌گرم در کیلوگرم روی، ۵۹۰ میلی‌گرم در کیلوگرم کادمیوم و ۳۵۰۰ میلی‌گرم در کیلوگرم سرب را در قسمت‌های هوایی خود تجمع داده‌است (Mikus et al., 2005). افزایش جذب روی توسط ریشه گیاه کیسه چوپان در اثر افزایش بیان ژن‌های اعضای خانواده ZIP مانند پروتئین‌های تنظیم‌کننده انتقال روی (zinc regulated transporter protein) صورت می‌گیرد. همچنین مطالعات فیزیولوژیکی روی این گیاه نشان می‌دهد که سیستم‌های جذب چندگانه (multiple uptake systems) در ریشه جهت جذب کادمیوم و روی وجود دارند

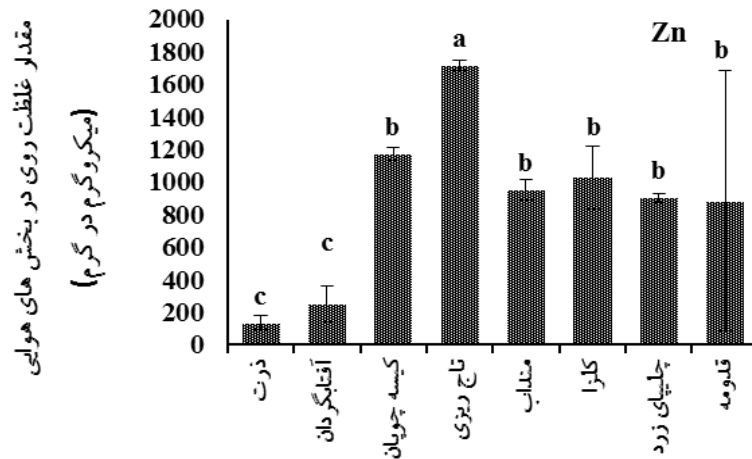
۱۷۱۶/۸ میلی‌گرم در کیلوگرم است. پس از آن کیسه چوپان، کلزا، منداب، چلیپای زرد و قدومه بیشترین مقدار جذب را به ترتیب به مقدار ۱۱۷۲/۴، ۱۰۲۷/۸، ۹۵۲/۸، ۹۰۳ و ۸۸۴ میلی‌گرم در کیلوگرم داشته‌اند. کمترین جذب روی مربوط به آفتابگردان و ذرت به ترتیب به مقدار ۲۵۰/۴ و ۱۳۵/۷ میلی‌گرم در کیلوگرم بوده است (شکل ۱).

مقدار سرب جذب شده در تاج ریزی از بقیه گونه‌ها بیشتر و به مقدار ۷۲۴ میلی‌گرم در کیلوگرم است. پس از آن کیسه چوپان با جذب ۵۱۰ میلی‌گرم در کیلوگرم قرار دارد. مقدار جذب سرب در چلیپای زرد، کلزا و منداب به ترتیب به مقدار ۲۵۳/۷، ۲۰۰/۶ و ۱۷۸/۹ میلی‌گرم در کیلوگرم بوده است. کمترین جذب مربوط به قدومه، آفتابگردان و ذرت به ترتیب به مقدار ۱۰۶/۵، ۵۰/۶ و ۳۶/۴ میلی‌گرم در کیلوگرم می‌باشد (شکل ۲).

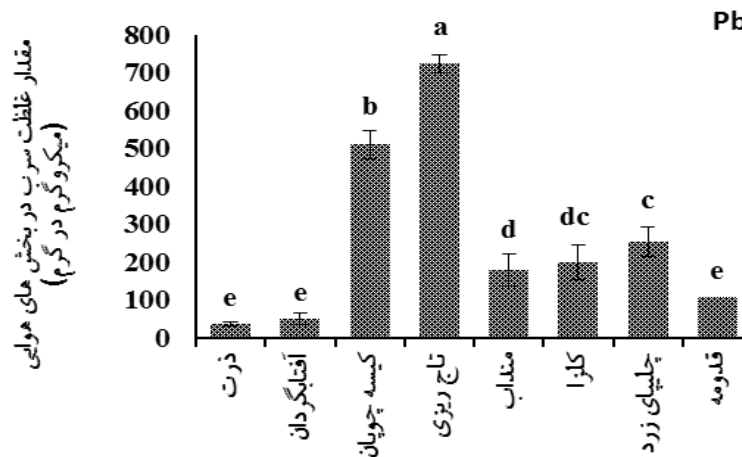
مقدار تجمع کادمیوم در کیسه چوپان نسبت به بقیه گونه‌ها بیشتر بوده و به مقدار ۳۵/۳ میلی‌گرم در کیلوگرم است. پس از آن چلیپای زرد بیشترین مقدار جذب را به مقدار ۲۵/۱ میلی‌گرم در کیلوگرم داشته است. مقدار جذب کادمیوم در قدومه، کلزا، منداب، تاج ریزی و آفتابگردان به ترتیب به مقدار ۲۳/۵، ۱۸/۲ و ۱۸/۱، ۱۷/۴ و ۱۰/۸ میلی‌گرم در کیلوگرم صورت گرفته است. کمترین جذب کادمیوم مربوط به ذرت به مقدار ۳/۳ میلی‌گرم در کیلوگرم بوده است (شکل ۳).

بحث:

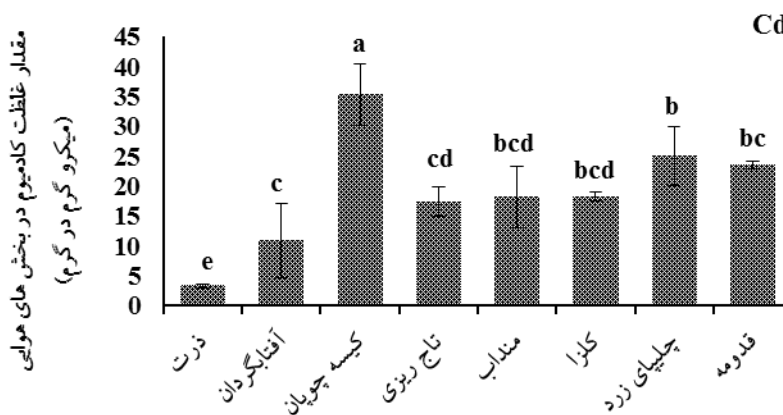
معدن سرب و روی ایرانکوه سومین معدن بزرگ سرب و روی ایران محسوب می‌شود. استخراج این دو فلز باعث شده‌است که مقدار آن‌ها و همچنین فلزات دیگر از قبیل کادمیوم که در

شکل ۱- غلظت روی انباشت شده در بخش های هوایی گیاهان رشد یافته بر روی خاک ایرانکوه به مدت ۴۰ روز. مقادیر شامل میانگین سه تکرار \pm انحراف معیار است. (حروف مشترک بیانگر عدم تفاوت معنی دار بین گیاهان مختلف بر اساس آزمون دانکن است ($p \leq 0/05$)).

شکل ۲- غلظت سرب انباشت شده در بخش های هوایی گیاهان رشد یافته بر روی خاک ایرانکوه به مدت ۴۰ روز. مقادیر شامل میانگین سه تکرار \pm انحراف معیار است. (حروف مشترک بیانگر عدم تفاوت معنی دار بین گیاهان مختلف بر اساس آزمون دانکن است ($p \leq 0/05$)).

شکل ۳- غلظت کادمیوم انباشت شده در بخش های هوایی گیاهان رشد یافته بر روی خاک ایرانکوه به مدت ۴۰ روز. مقادیر شامل میانگین سه تکرار \pm انحراف معیار است. (حروف مشترک بیانگر عدم تفاوت معنی دار بین گیاهان مختلف بر اساس آزمون دانکن است ($p \leq 0/05$)).

غیرآلوده بیشتر است. گونه قدومه با وجود جذب روی و کادمیوم توان رشد بر روی این خاک را نداشت و بیوماس بالایی تولید نکرد به همین دلیل برای این منظور مناسب به نظر نمی‌رسد. با وجود این که دو گونه آفتابگردان و ذرت بیوماس بالا تولید کردند، وزن خشک زیاد داشتند و دارای مقاومت بالا بودند ولی در تجمع فلزات سنگین نسبت به بقیه گونه‌ها موفقیت کمتری داشتند به همین دلیل جهت گیاه پالایی خاک معدنی ایرانکوه مناسب به نظر نمی‌رسند. با توجه به بالا بودن فلزات سنگین روی، سرب و کادمیوم در خاک ایرانکوه، استفاده از گیاهان انباشتگر یکی از راه‌های مؤثر زدایش فلزات سنگین از خاک این منطقه است. بر اساس نتایج حاصل می‌توان با کشت وسیع گیاهان چلیپای زرد، منداب، کلزا، کیسه چوپان و تاج ریزی بر روی خاک طبیعی و سپس بر روی خاک ایرانکوه گام مناسبی جهت کاهش فلزات سنگین از این منطقه برداشت. در ادامه این تحقیق می‌توان گونه‌های دیگر گیاهی که انباشتگر بوده و سازگار با آن محیط باشند را شناسایی و جهت گیاه‌پالایی آن منطقه معرفی کرد.

سیاسگزاری:

از معاونت پژوهشی دانشگاه اصفهان جهت مهیا کردن امکانات پژوهشی این پروژه در قالب طرح پژوهشی کمال تشکر را داریم.

(Verbruggen et al., 2009). این گونه به عنوان یک گیاه مناسب جهت گیاه پالایی در این نوع خاک محسوب می‌شود با این حال یکی از معایب آن تولید بیوماس کم آن است. چلیپای زرد در جذب روی و کادمیوم در رتبه دوم قرار دارد و در جذب سرب تا حدودی موفق بوده است (۲۵۳/۷ میلی‌گرم در کیلوگرم). این گیاه قابلیت جذب و انباشت کادمیوم را دارا می‌باشد. گزارش شده است مقدار جذب کادمیوم در این گونه گیاهی تحت تیمار ۲/۵ و ۴۰ میلی‌گرم در لیتر کادمیوم به ترتیب به ۵۳ و ۳۸۰/۵ میلی‌گرم در کیلوگرم می‌رسد (قادریان و جمالی حاجیانی، ۱۳۸۹). با وجود رشد رویشی کم در محیط آزمایشگاهی این گونه یکی از گونه‌های خودرو در این منطقه محسوب می‌شود و به دلیل سازگار بودن با آن محیط یکی از گونه‌های مناسب جهت گیاه پالایی در این منطقه معرفی می‌شود. منداب و کلزا به دلیل رشد رویشی مناسب، ایجاد بیوماس بالا و تجمع روی، سرب و کادمیوم (به خصوص تجمع روی) گونه‌های مناسب دیگر جهت گیاه پالایی در این خاک محسوب می‌شوند. کلزا توانایی تجمع کادمیوم و روی را به دلیل مکانیسم‌های بیوشیمیایی و ژنتیکی درگیر در انتقال یون‌ها از خلال غشای سلولی ریشه دارا است (Rossi et al., 2002). مطالعات انجام شده توسط Indoria و Poonia (۲۰۰۶) نشان داد مقدار تجمع فلزات روی و سرب در گونه‌های *B. napus*، *B. juncea* و *E. sativa* کشت داده شده بر روی خاک‌های آلوده نسبت به گونه‌های کشت داده شده بر روی خاک‌های

منابع:

- قادریان، س. م. و جمالی حاجیانی، ن. (۱۳۸۹) بررسی مقاومت، جذب و انباشتگی کادمیوم در گیاه *Matthiola Chenopodiifolia* Fisch & C. A. Mey (*Brassicaceae*)، زیست‌شناسی گیاهی ۶: ۸۷-۹۸.
- Amal, A. H. S. (2001) Effect of Cd and Pb on growth, certain antioxidant enzymes activity, protein profile and accumulation of Cd, Pb and Fe in *Raphanus sativus* and *Eruca sativa* seedlings. Egyptian Journal of Biology 3: 131-139.
- Baker, A. J. M., Reeves, R. D. and Hajar, A. S. M. (1994) Heavy metals accumulation and Tolerance British populations of the metalophyte *Thlaspi caerulescens* j. & C. presl (*Brassicaceae*). New Phytologist 127: 61-68.
- Brooks, R. R., Morrison, R. S. and Reeves, R. D. (1979) Hyperaccumulation of nickel by *Alyssum Linnaeus* L. (*Cruciferae*). The Royal Society of London 203: 387-403.
- Chen, H. M., Zheng, C. R., Tu, C. and Shen, Z. G. (2000) Chemical methods and phytoremediation of soil contaminated with heavy metals. Chemosphere 41: 229-234.
- Escarre, J., Lefebvre, C., Gruber, W., Leblanc, M., Lepart, J., Riviere, Y. and Delay, B. (2000) Zinc and cadmium hyperaccumulation by *Thlaspi caerulescens* From metalliferous and nonmetalliferous sites in the Mediterranean area: implications for phytoremediation. New Phytologist 145: 429-437.
- Garbisu, C. and Alkorta, I. (2001) Phytoextraction: A

- (1999) Accumulation of heavy metals in sunflower and sorghum plants affected by the Guadamar spill. *Science of The Total Environment* 242: 281–292.
- Nagajyoti, P. C., Lee, K. D. and Sreekanth, T. V. M. (2010) Heavy metals, occurrence and toxicity for plants: a review. *Environmental Chemistry Letters* 8: 199-216.
- Peng, K. J., Luo, C. L., Chen, Y. H., Wang G. P., Li, X. D and Shen, Z. G. (2009) Cadmium and Other Metal Uptake by *Lobelia chinensis* and *Solanum nigrum* from Contaminated Soils. *Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology* 83: 260–264.
- Reeves, R. D., Baker, A. J. M, Borhidi, A. and Berazain, R. (1999) Nickel hyperaccumulation in serpentin flora of Cubq. *Annals of Botany* 83: 29-38.
- Schwartz, C., Morel, J. L., Saumier, S., Whiting, S. N. and Baker, A. J. M. (1999) Root development of the Zinc-hyperaccumulator plant *Thlaspi caerulescens* as affected by metal origin, content and localization in soil. *Plant and Soil* 208: 103-115.
- Shuhe, W., Qixing, Z., Xin, W., kaisong, Z., Guanlin, G. and Qiyang, M. L. (2005) A newly-discovered Cd-hyperaccumulator *Solanum nigrum* L. *Chinese Science Bulletin* 50: 33-38.
- Rossi, G., Figlilolia, A., Sosciarelli, S. and Pennelli, B. (2002) Capability of *Brassica napus* to Accumulate Cadmium, Zinc and Copper from soil. *Acta Biotechnologica* 22: 133-140.
- Verbruggen, N., Hermans, C. and Schat, H. (2009) Molecular mechanisms of metal hyperaccumulation in plant. *New Phytologist* 181: 759-779.
- cost effective plant-based technology for the removal of metals from the environment. *Bioresource Technology* 77: 229-23.
- Indoria, A. K. and Poonia, S. R. (2006) Phytoextractability of lead from soil by some oilseed crops as affected by sewage sludge and farmyard manure. *Archives of Agronomy and Soil Science* 52: 667 – 677.
- Li, Y. M., Chaney, R. L., Brewer, E. P., Angle, J. S. and Nelkin, J. (2003) Phytoextraction of nickel and cobalt by hyperaccumulator *Alyssum* Species grown on nickel-contaminated soils. *Environmental Science & Technology* 37: 1463-1468.
- Luo, C., Shen, Z. and Li, X. (2005) Enhanced phytoextraction of Cu, Pb, Zn and Cd with EDTA and EDDS. *Chemosphere* 59: 1–11.
- Madejon, P., Murillo, J. M., Maranon, T., Cabrera, F. and Soriano, M. A. (2003) Trace element and nutrient accumulation in sunflower plants two years after the Aznalcollar mine spill. *Science of The Total Environment* 30: 239–257.
- Meers, E., Ruttens, A., Hopgood, M. J., Samson, D. and Tack, F. M.G. (2005) Comparison of EDTA and EDDS as potential soil amendments for enhanced phytoextraction of heavy metals. *Chemosphere* 58: 1011–1022.
- Mikus, K. V., Drobne, D. and Regvar, M. (2005) Zn, Cd and Pb accumulation and arbuscular mycorrhizal colonisation of pennycress *Thlaspi praecox* Wulf. (*Brassicaceae*) from the vicinity of a lead mine and smelter in Slovenia. *Environmental Pollution* 133: 233–242.
- Murillo, J. M., Maranon, T., Cabrera, F. and Lopez, R.